

## Egy diplomata primás

Beszélgetés Székely Leventével

*Az első erdélyi tánczási együttes, a Bodzafa primása volt a hetvenes évek közepétől 1982 elejéig. A nyolcvanas években már magyarországi együttesekben tűnt fel. Ezután diplomáciai kiküldetései miatt hosszú ideig nem hallottunk róla, míg az idei táncháztalálkozón váratlanul új lemezzel jelentkezett.*

### **Ha jól tudom, kolozsvári származású vagy.**

Igen, ott születtem. A szüleim azonban szászfenesiek, ami a Kolozsvár előtti utolsó település Nagyvárad felől, egyike a kevés katolikus falunak Kalotaszegen. Székelyföldről kerültek oda a magyarok. Gyermekkoromban sokat voltam a nagyszülőknél és ott hallottam először élő népzénet. Ma is élénken emlékszem a főutcán vonuló lakodalmi menetekre. Mikor táncházban kezdtem zenélni, rendre visszaköszöntek az egykori dallamok. Mint kiderült, anyai nagyapám a falu egyik legjobb legényes táncosa volt.

### **Milyen zenei és egyéb iskolákba jártál?**

Zeneiskolában érettségiztem, de tizenkét évi hegedű-tanulmányok után mégis a kolozsvári bölcsészkaron folytattam, mert egyedül ott tanulhattam magyarul. Diplomát már az ELTE Bölcsészettudományi Karán szereztem, mivel közben áttelepültem Magyarországra.

### **Akkor egyik-másik későbbi zenész társadat már a zeneiskolából ismerhetted.**

Papp István Gázsa és Könczei Árpád osztálytársaim voltak. Kis túlzással azt is mondhatnám, az erdélyi táncházmozgalom a mi zeneiskolai osztályunkból indult. Gázsa szülei Magyarországról származtak, neki is voltak hasonló gyermekkori zenei élményei.

### **Mi a története a Bodzafa megszületésének?**

Árpi édesapja, Könczei Ádám néprajzos volt, erős nemzeti identitású és ellenzéki beállítottságú ember. Ő vette rá tanárnő feleségét, hogy 1975-ben a tanévzárón széki táncokat adjanak elő a diákjai. Ez akkor már politikailag igen merész tettnek számított. Ádám élő zenét akart a tánchoz, és kézenfekvőnek tűnt, hogy erre a saját fiát és annak zeneiskolai barátait kérje fel. Árpi zongorát tanult, így a tánchoz csak furulyázni tudott, én hegedültem. Volt egy rendkívüli tehetségű cigány osztálytársunk, Urszuly Kálmán (ma az egyik leghíresebb primás Kolozsváron), aki már járt kalotaszegi lakodalmakba zenélni, ő vállalta a brácsát, és Porzsolt Tóni bőgözött, aki egy évfolyammal fölöttünk járt. Kaptunk egy kottát. Mi eljátszottuk, ahogy a kottában volt, de Könczei Ádám nagyon nem volt megelégedve vele. Elhívott minket a lakására, s feltett egy magnószalagot, amin eredeti széki zene volt. Klasszikus zenei neveltetésű fülünknek először idegenül hangzott, rácsodálkoztunk, aztán pillanatok alatt belelkesültünk tőle, mert megragadott a zenének ez az egészen más dimenziója, ahol a ritmus az úr, szabad és improvizatív, elemi erejű – és a miénk! Megkaptam Ádámtól Lajtha László széki gyűjtését, de hamar kiderült a kottáról, hogy nem tudja visszaadni ennek a zenének a lényegét. Ezután kezdtük az eredetét keresni, gyűjteni. Elmentünk Székre. Már önmagában az nagy élmény volt, hogy egy tiszta magyar falu, ahol az emberek még viseletben jártak. Hamar összebarátkoztunk a széki fiatalokkal, és ekkor döbrentünk rá, hogy ők azok, akik minden csütörtök este (a széki cselédlányok hagyományos kimenője) az iskolánk melletti parkban táncoltak csak úgy énekhangra, füttyülésre, dúdolásra. Korábban mi is csak elmentünk az önfeledten szórakozó szalmakalapos, fekete-piros ruhás csodabogarak mellett.

**Arról eddig eltérő visszaemlékezéseket hallottam, hogy a magyarországi táncházak öt évvel korábbi beindulása milyen szerepet játszott az erdélyi városi táncházak létrejöttében.**

Mi nem ebből inspirálódtunk. Én személy szerint sokáig nem is tudtam a létezésükről. Az első kolozsvári táncház nem volt más, mint a székieknek a „kihelyezett kolozsvári tagozata”.

Vagyis kitaláltuk, hogy széki barátaink csütörtökönként ne a szabad ég alatt mulassanak, hanem fedél alatt, zenére. Ezzel akartuk viszonzni többször tapasztalt vendégszeretetüket, no meg egyúttal élőben kipróbálhattuk friss tudásunkat. A bábszínház próbatermét sikerült megszerezni, ott ment zárt ajtók mögött a tánc, pontosan úgy, ahogy Széken láttuk. Ennek hamarosan híre ment a városban. Voltak olyan magyar fiatalok, akik tudtak a magyarországi táncházakról, ők megjelentek az ajtóban, és be akartak jönni. Egy idő után persze be kellett engednünk őket, s akkor ez már fokozatosan a magyarországihoz hasonló karaktert öltött, belépődíjjal, a széki mellett más táncrendekkel. De ez már hónapokkal a kezdet után volt.

**Tehát kezdetben csak a székieknek játszottatok, s őket, gondolom, a viseletük alapján engedtetek be. Az is nyilvánvaló, hogy ők ismerték a táncokat, tehát kezdetben nem volt szükség tánctanításra.**

Így van. Később, a kapunyitás után egy darabig még őket kértük meg a tánctanításra, de nem nagyon boldogultak vele, így tánctanárt kellett szerezni. Nem volt könnyű feladat.

**A csíkszeredai Barozdával hogyan ismerkedtetek össze? Úgy tudom, van némi tyúk-tojás vita az egyébként baráti viszonyokat ápoló két együttes között, hogy ki mikor kezdte.**

Az „Ifjúmunkás” c. lapnak voltak úgynevezett matinéi, ezekkel járták Erdélyt, s mi is ezzel mutatkoztunk be először a közönségnek. Egy ilyen fellépéskor találkoztunk Pávaiékkal, akik ott éppen beat-zenét játszottak, Omegát, LGT-t. Összebarátkoztunk és kiderült, hogy ők is szeretik a népzene, gyakorolják is. Nagyjából egy időben kezdtük, bár egymástól függetlenül. Pávai viszont már akkor igen sokat tudott a műfajról, volt jó pár értékes felvétele, gyűjtési tapasztalatait is megosztotta velünk. A barátság azóta tart.

**Egyéb, Gázsával, Panek Katalival, Kelemen Lászlóval folytatott beszélgetéseimből már kiderült számomra, hogy több változáson ment át a zenekar összetétele az indulást követő néhány évben. Te meddig zenéltél Kolozsváron?**

1982-ig, amíg át nem költöztem Magyarországra egy klasszikus „táncházasság” okán. Feleségül vettem ugyanis Sztanó Hédit, a Magyar Állami Népi Együttes egyik legcsinosabb táncosát. Hédit, aki a Balett Intézet legendás első néptánc szakos évfolyamán végzett, a mezőségi Visán ismertem meg, ahová ő tanítómesterével, Timár Sándorral ment gyűjteni, és ahol történetesen épp minket fogadtak meg muzsikálni a bálba. Két gyerekünk szerint nagyon romantikus találkozás volt...

**Mielőtt folytatnánk a személyes dolgokat, hadd kérdezzek már rá, nem okozott feszültséget a helyi bandákkal, hogy ti, városi fiatalok lettetek időnként felfogadva?**

Ez egy érdekes történet. Minket „Kallós-zenekarnak” mondtak sokan, mert miután elkezdtünk komolyabban népzenevel foglalkozni, bemutattak minket Zoli bácsinak, s ő a szárnya alá vett bennünket. Ő volt a mentorunk, a segítők, tőle kaptuk a jobbnál jobb felvételeket, s vitt magával gyűjteni is sokfelé. Rajta keresztül sok emberrel ismerkedtünk meg a Mezőséken. Mi minden alkalmat megragadtunk arra, hogy zenélhessünk, így gyakran előfordult bálon, lakodalomban, hogy a zenészek ránk bíztak egy-egy táncrendet. Hamar kiderült, hogy a Zoli bácsi védencei lelkesek, tudják a helyi repertoárt, ráadásul városiak, ami a helyieknek imponált. Először bálókba fogadtak meg, aztán már lakodalomba is. Nem kértünk sokat, örültünk, hogy zenélhetünk, hiszen ezt a fajta tapasztalatot semmi sem pótolhatja. A helyi bandákkal jóban voltunk, mindig vittünk nekik húrokat, italt, ráadásul a nyári időszakban volt bőven kereslet. Sosem éreztem, hogy kenyérféltés lett volna, konkurrenciának tartottak volna. Mi egyfajta kuriózum voltunk, komolyan nem veszélyeztettük a piaci pozícióikat. A palatkai banda ráadásul pontosan tudta, hogy tudása mit ér. Aranyat...

**Visszatérve a magánéletered alakulásához, mikor történt a megismerkedés és a házasságkötés a feleségeddel.**

1978-ban ismerkedtünk meg, 1981-ben házasodtunk össze, de a kitelepülés akkor nagyon bonyolult dolog volt. Magának Ceaușescunak az aláírásával kellett engedély a házasságkötéshez egy idegen állampolgárral. Én szerencsésnek mondhatom magam, mert alig egy év alatt túlestem ezen a tortúrán, másnál akár négy-öt évig is eltarthatott. Persona non grata voltam a román hatóságok szemében, mert a táncházat veszélyes magyar szervezkedésnek tekintették, örültek, hogy eljövök. 1982 februárjában játszottam utoljára a kolozsvári táncházban.

**A régi erdélyi lemezeken ezért nem találni már a neved! Az első, öt együttes közreműködésével készült „Táncház” címűn ugyan még játszol, csak ott meg a nyomda ördöge csinált *Székely Leventéből* és *Papp Istvánból Székely Istvánt*. De a Bodzafa két további lemezén már nem szerepelsz. Mikor áttelepültél, itt mivel foglalkoztál?**

Elvégeztem az egyetemen a magyar-olasz szakot. Közben zenéltem, tolmácskodtam, az Interpress magazinnak fordítottam, a rádiónak írtam népzenei kritikákat. Félállásban a Magyar Állami Népi Együttesben zenéltem, s feleségemmel együtt részt vettünk az együttes első, 1984-es amerikai turnéján. Azonkívül előbb a Sebő-, majd a Kalamajka Együttes primása is voltam.

**Ezt akartam is kérdezni, hogy a hetvenes években, amikor már sokan jártak ki Erdélybe, volt-e kapcsolatod a magyarországi zenészekkel?**

Amíg Kolozsváron voltam, nagyon sok magyarországi zenésszel találkoztam Zoli bácsinál is, meg falun is. Mindenki nagyon barátságos volt. Furcsálltuk, hogy gyakran tőlünk gyűjtöttek, főleg olyan dallamokat, amiket ők még nem ismertek. Mi nyilván kedvezőbb helyzetben voltunk, minden hétvégén kimehettünk falura, Pestről ez nem volt olyan egyszerű. Mikor áttelepültem, azt hittem, hogy az ismerős zenekarok tárt karokkal fogadnak majd, de nem így történt. Sebő Feri volt az első, aki hívott zenélni, pedig őt korábban személyesen nem ismertem. Így a Kassák lett az első magyarországi táncház, ahol muzsikáltam, aztán jött a Kalamajka és a Molnár utcai táncház... A Kalamajkásokat sem ismertem korábban, de akkor éppen primás nélkül maradtak, megkerestek. Nem azok nyújtottak segítő kezet, akikre számítottam, de jó barátokra találtam.

**Ismerek egy hagyományos, bakelit lemezt, a *Bonchidától Bonchidáig* címűt. Itt már Te vagy a Kalamajka primása. Egy francia kiadású *Erdélyi népzene* lemezen is játszottok egy bonchidai és egy nagysajói számot. Más lemezed is készült velük?**

Volt egy *Aprók táncházában* című, kifejezetten gyerekeknek, majd egy *Borivóknak való* című mulatós dalokkal. Aztán amikor a diplomácia elszólított, Halmos Bélát beszéltem rá, hogy zenéljen helyettem, s a *Borivóknak való 2* már vele készült.

**1991-ben kezdődött külügyi karriered. Egyáltalán hogy kerültél erre a pályára? Kellettek ehhez külön tanulmányok?**

A rendszerváltás után a külügyminisztérium ország- és nyelvismerettel rendelkező embereket keresett. Engem Rudas Ernő, korábbi kolozsvári konzul keresett meg, akit akkor neveztek ki bukaresti nagykövetnek, és akit még Kolozsvárról ismertem. Tudta rólam, hogy mindig is nagyon érdekelt a politika, hogy több nyelvet beszélek, a magyaron és a románon kívül még angolul, olaszul, franciául. Épp a Kassákból mentem haza táncházból, s egy nagy fekete Mercedes állt a házunk előtt. Ernő nekem szegezte a kérdést: „Akarsz diplomata lenni?” Köpni-nyelni nem tudtam. Elmondta, mivel jár, s miért esett rám a választása. Beálltam a külügybe, átestem egy három hónapos gyorstalpalón, majd letettem a diplomata vizsgát. Később aztán Bostonban mester fokozatot szereztem diplomáciából és nemzetközi jogból a legrégebbi amerikai diplomáciai posztgraduális egyetemen, a Fletcher's School-ban. Öt évig dolgoztam a bukaresti nagykövetségen. Élménydús évek voltak! Én voltam a magyar államelnök, miniszterelnök, külügyminiszter tolmácsa, végigéltem a magyar-román alapszerződés tárgyalásait, nagyon sok szakmai tapasztalatot szereztem.

**Tehát 1996-ig voltál Bukarestben. Utána hol folytattad?**

Két külszolgálat közt szokás két-három évet itthon tölteni. A külügyminisztériumban egy helyettes államtitkárnak voltam a titkárságvezetője. Utána jött az amerikai egyetem, ahol egy év alatt végeztem el az általában kétéves, mesteri fokozathoz vezető kurzust. De mivel biztattak, már kimenetelem előtt beadtam a pályázatomat a New York-i ENSZ-misszióra, amit meg is nyertem. 1999 júniusában jöttem haza Bostonból, aztán augusztusban már utaztunk is ki a családdal. Tanácsosi rangban a Biztonsági Tanács munkáját követtem, a szemem előtt írták a történelmet (Koszovó, afganisztáni és iraki háború), ez is élménydús öt év volt. A félreértés elkerülése végett: nem ENSZ-alkalmazott voltam, hanem a magyar államnak az ENSZ-hez akkreditált misszióján dolgoztam. Közben '98-ban még Bostonban kaptam a hírt, hogy bukaresti nagykövetnek jelöltek, de közben jött egy kormányváltás, és az új vezetés nem akart olyan nagykövetet küldeni, aki korábban annak az országnak az állampolgára volt. Dehát, remélhetőleg ami késik, nem múlik...

**Ti, hivatásos diplomaták, mennyire vagytok egyébként kitéve a kurzusváltásoknak?**

Általában nem vagyunk kiszolgáltatott helyzetben, de a nagyköveti poszt már annyira a karrier csúcsa, hogy ott azért már nemcsak szakmai szempontok érvényesülnek. A nagykövetek egy része nem feltétlenül hivatásos diplomata.

**Mi a jelenlegi diplomáciai rangod, beosztásod?**

Első osztályú tanácsos vagyok, ami fölött már csak a követségi, nagykövetségi rang van. Jelenlegi beosztásom szerint pedig főosztályvezető-helyettes vagyok a Külpolitikai Tervező és Elemző Főosztályon. Kreatív munka, de a külszolgálatot jobban szeretem

**Végül meddig voltál Amerikában?**

Hatott. Egyet az egyetemen, ötöt New Yorkban. Általában négy év a külszolgálat, de én mind Bukarestben, mind az ENSZ-nél egy év hosszabbítást kaptam munkám elismeréseként.

**Úgy tűnik, amíg 1991-ig itthon voltál, addig folyamatosan volt alkalmad zenélni. De egy diplomata hogy maradhat tréningben? Mit felejt el az ember hamarabb, a technikát vagy a dallamokat?**

Rendszeres gyakorlásra természetesen nem volt mód, sőt zenélésre se nagyon. Bukarestben brit és francia kollégákkal egy kis öröm-zenélésre összehoztunk egy diplomata-kvartettet, de népzenehez zenekarom természetesen nem volt. A kilencvenes évek közepén Sepsiszentgyörgyön eljutottam egy táncháztalálkozóra, ahová a magyarpalatkaiak is eljöttek. Nagyon ki voltam éhezve a muzsikálásra, ugyanakkor féltem is, hogy hosszú évek kihagyása után fog-e menni. Akkor kiderült, hogy ez is olyan, mint a biciklizés. Ha hosszú időn át csinálta az ember, nem lehet elfelejteni! Inkább az aktív tudás kopik meg, dallamok nem jutnak eszembe spontán, csak egy mag-repertoár él. A többi dallam átment passzív tudásba, de ha valaki súg, azonnal előjön. A technikát, stílust sem felejtettem el, sőt, mintha egy kicsit nyugodtabbá, kiérleltebbé vált volna idővel. Persze a kéz nem áll azonnal rá, ha hónapokig nem fog hangszert az ember. De egy kis „melegítés” után már ugyanúgy megy, mint régen, legfeljebb hamarabb elfáradnak az ujjaim, a karom. New York-ban valamivel szerencsésebb volt a helyzet, ott havonta van táncház, gyakran meghívtak. Szívmelengető élmény volt a búcsú-koncert, ahol a helyi Életfa zenekarral muzsikáltam, a feleségem pedig az időközben a néptáncba beleszerelmesedett fiammal ropta, a lányom meg énekelt. Családi vállalkozás lett...

**Most tehát 2004 óta újra itthon vagy, s volt alkalmad megint bekapcsolódní – ha alkalmi jelleggel is – a táncházi zenélésbe. Úgy tűnik azonban, a közbeeső időszakban se szakítottad meg a zenei és baráti kapcsolatokat, hiszen – ha röviden is – de megszólaltál Gázsa első CD-jén, és – hosszabban – Panek Katién is. Ez a most megjelent önálló CD, a *Szerelmem, Nagysajó* viszont bizonyára sokaknak meglepetés. Hogy jött össze a banda?**

Nagymarosy Andráshoz régi barátság fűz még a Kalamajkából. Mester Lacival szintén régi a barátság, mindig nagyra tartottam zenei adottságait, öröm volt vele muzsikálni annak

idején. Hetényi Milán Nagymarosy Ánti nevelt fia. Hajdú Kinga pedig úgy került a képbe, hogy már a stúdiófelvétel táján rájöttünk, kell egy női hang is. Neki az apja régi ismerősöm, évfolyamtársam volt a kolozsvári egyetemen.

### **Miért pont Nagysajó?**

Lassan harminc éve szerelmes vagyok a nagysajói zenébe. Előbb-utóbb ki kellett muzsikálni magamból. Talán mostanra érett meg bennem. Minden táncmuzsika megvan a kedvenc zenéje, a maga öröme az szereti játszani. Azt tudja a leginkább élővé tenni (nem pusztán lemásolni a hangfelvételt), azt tudja újraalkotni, mert abban érzi magát leginkább otthon, azt tudta interiorizálni. A paraszt- és cigányzenészek csak egy stílust ismernek. (Mókás például, amikor a csávási zenekar palatkait, vagy kalotaszegit akar muzsikálni.) Mi, városi zenészek, meg tudunk több stílust is tanulni, de igazán jó csak az lesz, amihez érzelmek fűznek, ami igazán él bennünk. A többi a „profizmus”. Én a nagysajóin kívül leginkább a palatkai zenészek játékát kedveltem meg, és a kalotaszegi Csipás Feri muzsikáját. A magam öröme mindig ezeket játszom. A nagysajói egy egészen kifinomult zene, kiérlelt többszólamúsággal, rafinált harmóniavilággal, amit én már egyfajta kamarazeneként tekintek. A bonchidai zenekar egyes felvételei tudnak még ilyen rafinált muzsikát nyújtani. Kallós Zoli bácsi 1965-ös, a gyimesi hegyek közt készített gyűjtése a fénykorában örökítette meg a nagysajói bandát. A muzsikusok épp egy útépitésen dolgoztak, gyakorlatilag a véletlenül múlt, hogy ez a páratlan érték megmenekült az enyészettől. (Mindig kétségbeesek a gondolattól, hogy hány nagyszerű zenekar vitte a sírba megismételhetetlen művészetét az elmúlt évszázadban.) A több órányi felvételtől nekem csak egy része volt meg, rossz minőségben, mégis szerelem volt, első hallásra. New York-ból való hazatérésünk után kaptam meg végre a teljes anyagot Pávai Pistától, digitalizálva.

### **Ki a másik hegedű és a másik kontra a lemezeketeken?**

Azok is mi vagyunk Lacival, külön játszottuk fel az önálló szólamokat. Ő egy háromhúros, majd egy négyhúros, a hagyományostól eltérő hangolású brácsán. Én két külön hegedűvel, hogy a hangszín is más legyen. Így élőben megismételhetetlen ezzel a felállással! A szólamok egy része rekonstrukció, mivel a gyűjtésben nem mindehol van két hegedű. Hasonló gond volt az énekkel, mivel a dallamok énekes változatai nincsenek felgyűjtve. Milán stílusérzékét dícséri a környékbeli falvakból származó gyűjtések alapján megalkotott „valószínű változat”. Sajnos mire mi elkezdünk foglalkozni a népzenevel, már nem volt nagysajói banda. Életem nagy bánata, hogy sohase találkozhattam velük! S mikor most Nagymarosy Ánti előjött az ötlettel, hogy „Nem csinálunk valamit együtt? Egy nagysajói lemezt csak szeretnél!”, ezzel a gyenge pontomra tapintott, s nem tudtam ellenállni a kísértésnek. Egy olyan lemezt akartam csinálni, aminek a legfőbb célja, hogy nagyon szép, sokszor hallgatható muzsika legyen rajta, melynél mindenekelőtt a zenei élmény a fontos, s amitől reményeim szerint még nagyon sokan szerelembe esnek a nagysajói zenével.

**Gratulálok a lemezhez, nekem nagyon tetszik! Gondolom, nem sokáig időzöl most sem Magyarországon. Talán legközelebb arról értesülhetünk, hogy valahová kineveztek nagykövetnek. S mint ilyen, talán elintézheted, hogy egy brácsás és egy nagybögös is legyen a követség alkalmazottai között, s kész lemezekkel térhettek haza...**

Budapest, 2006. április